

Ketten emlékeznek

Burkus Valéria

A SÁRGÁS FÉNY arcára hull, s haja ezüstjén játszik. Szemében múltbarnarült, visszanéző mosoly: Babuka, Vasa Stajić özvegye, szívesen emlékezik...

Gondolatban megpróbálom egyenként lefejtetni arcáról azt a húsz elmúlt évet, ami első — s egyben utolsó — találkozásunk óta eltelt. Hogy olyannak láthassam újra, mint akkor a virágzó orgonabokrok alatt. Délcegnek, boldognak, férje oldalán...

— TUDTUK, HOGY JÖNNI FOGTOK — meséli élénken —, vártunk benneteket. De csak néhányotokra számítottunk. Utolsó nap futott be Milisavac a hírrel: az egész Vajdaságból jönnek. Lesznek vagy kétszázan...

... Noviszádon találkoztunk a többiekkel s mi, bánátiak Toma Granfil lakásán gyülekeztünk. A két kis szoba akkorra már zsúfolásig megtelt. Vidámság, nevetés mindenfelé. Izgatott hangulatban vártuk az indulás idejét. Vasa Stajićhoz készülünk, Vajdaság haladószelemű ifjúsága, hogy születésnapján felköszöntsük.

Lakásunkhoz a péterváradai állomás esett közelebb, innen indultunk hát Karlovác felé, ahol Vaso bácsi ebben az időben élt. A vonaton csatlakoztunk a társaság zöméhez, amely a noviszádi állomáson szállt föl.

Örültünk ennek a látogatásnak. Nemcsak azért, mert szerettük Vaso bácsit, s boldogok voltunk, hogy találkozhatunk vele — abban az időben minden haladószelemű embert szívünkbe zártunk — bár ez volt a cél. Örültünk ennek a találkozásnak, de valahol, legbelül tudtuk, hogy ez a születésnap felköszöntő is csak ürügy. Ürügy, mint annyi minden más: kirándulások, eszperantó tanfolyamok, táncmulatságok, aminek végeredményben mindig csak egy célja volt: hogy feltűnés nélkül találkozhassunk és együtt lehessünk. Vajdaság harcos ifjúsága, kiket külön-külön nyilvántartott a rendőrség.

AZT SEM TUDTAM, hova szaladjak, kihez forduljak, hogy kétszáz — valószínűleg jóétvágyú — ifjú részére a szendvicsekhez szükséges dolgokat beszereszem.

A kép kissé elmosódott emlékezetemben. Nem tudom tisztán kivenni Vasa Stajić vonásait s még a mellette álló Babukát sem látom világosan. De a virágzó orgonabokrok illatát mintha most is érezném. S a lombos nagy fának, amely alatt álltak, rezgő árnyéka még most is recchártyámon vibrál, mint akkor a gyenge áprilisi szélben.

Hosszan beszélgettünk. Hangos örömmel, felszabadult kedvvel üdvö-

zöltük őt, a tanítót s ő simogató, szerető pillantással nézett ránk. Mint a büszke szülő gyermekeire.

Közben a nagy fa árnyéka egyre följebb kúszott. Fáradtan az izgalomtól és a hosszadalmas beszélgetéstől, Vaso bácsi végigdől a számára odakészített nyugszéken.

Ekkor vette kezébe az események fonálát Babuka. Természetesen azonnal megnyerte rokonszenvűnket: nagy tálcán szendvicseket és hűsítőket kínált körül. Ha jól emlékszem, bor is volt. De valami hiányzott...

S A NAGY kapkodásban elfelejtetem cigarettát venni. Még ma is szemrehányást teszek magamnak miatta...

Cigarettát elfelejtett venni. Nevetve kutatták át a fiúk nadrág- és kabátzsebeiket, jóllehet már a művelet legelején tisztában voltak meddőségével. Mikor volt abban az időben a szegény tanuló- és dolgozó-ifjúságnak cigarettára való pénze?... A noviszádi állomáson még ugyan kézről-kézre járt néhány cigarettásdoboz... de hol van az már!... Nevetve kutatták végig azért mégis ruháikat, hátha egy csikli meghúzódtott valamelyik zseb alján. Hiányzott a cigaretták, de bosszúság nem volt arcukon. Hiszen a börtönben és a vizsgálati fogságban, amiben már eddig majd mind egyiknek része volt, néha hetekig nem jutottak hozzá cigarettához, mégis kibírták. Hogyne bírnák ki most ezen a napsugaras ünnepnapon...

EGY PAMLAGOT toltunk be a hálószobából Vaso dolgozószobájába. Erre telepedtek a fiúk és lányok. Meg az íróasztalra. De sokan álltak is... Emlékszem, amikor megkérdezték tőlem, hol lehetnének egy kicsit feltűnés nélkül egyedül — bevallom —, először a padlásra gondoltam. Ott fenn senki sem zavarná őket. De aztán szemembe jutott, hogy a padlásra a szomszédos lakásból is fel lehet jutni. Megváltoztattam a tervemet: inkább betoituk a pamlagot a dolgozószobába s az ajtóba ör állt...

... A kirándulók zöme akkor már eltávozott, egy része a koradélutáni vonattal elhagyta Karlócat. Nekem egyszerűen olyan üresnek tűnt az udvar. Céltalanul bolyongtam a megritkult kirándulók között. Nem azok hiányoztak, akik már eltávoztak, hiszem jól tudtam, hogy Szonja,

Branko, Koča meg a többiek még nem mentek haza. Mégsem találtam őket sehol, hiába jártam be már néhányszor az udvart. Mindenfelé kerestem őket és így vetődtem el a dolgozószoba ajtajáig. Örömmel léptem be: itt vagytok hát!

Csend volt, senki sem szólt. Olyan furcsa volt körülöttem ez a hallgatás, s hogy mindenki rámnézett. Ott álltam tanácstalanul az ajtóban és... valaki ekkor elnevette magát. A szoba végéből megszólalt egy hang, talán éppen Sonjáé volt: neka ostane.

Azt mondták, üljek le. Leültem a pamlag egyik csücskére és hallgattam. Már a végén tarthattak, az egyik fiú, akiről nem tudtam, hogy ki, a vörös-segélyről számolt be. Elmondta, hogy községében szépen megszervezték és már el is juttatták az összegyűjtött pénzt az illetékesekhez. Ismertem a vörös-segély akciót, magam is gyűjtöttem már a Spanyolországban harcoló és a börtönben sínylődő elvtársak hozzátartozói részére. Ilyen méretű illegális összejövetelen azonban még sohasem vettem részt. Moccanni sem mertem, tágranyílt szemmel néztem őket, s ittam a szavakat, csordultig telve izgalommal és meleg, hálás érzéssel, hogy behívtak, leültettek maguk között...

VALAKI VISSZASZALADT az álmomásról, de mi csak másnap értesültünk az eseményekről. A támadásról...

Az ajtónálló csendet intett, s a következő pillanatban libegve a szobába lépett az egyik fiú: Vigyázzatok, provokáció! Az állomásra menet megtámadtak bennünket a papnevelde növendékei!

Mi most a teendő? Összedugták a fejüket és rögtön kész volt a határozat: a provokációra természetesen nem szabad válaszolnunk, s vendéglátóinkat sem nyugtalaníthatjuk ezzel a hírrel.

Mintha mi sem történt volna, úgy vettünk tőlük búcsút és elindultunk — látszólagos nyugalommal — az álmomás felé. Hangosan énekeltünk. Szívünk ugyan nyugtalanul dobogott, izgatottan szorongattuk egymás kezét, de hangunk nyugodtan csegett: Omladino, napred sad...

Már alkonyodott. A papnevelde épülete sötétségbe borult. Utunk arra vitt, s a feketelombú fák között mozgó alakokat láttunk. Más úton

is eljuthattunk volna az állomásra, de a világ minden kincséért sem váltunk volna a gyávaság látszatát.

Az első kő a fejünk fölött repült el. Rövid lélegzetvételnyre megszakadt az ének, hogy aztán újult erővel folytassuk. Később sem hagytuk abba, amikor közelebb értünk, és egy-egy kő célbatalálva, fejünkön és hátunkon koppant. A papnövényedékek kövekkel és botokkal voltak felszerelve, de botokat csak néhányan mertek használni. Úgy látszik, nem mertek közelharcba keveredni velünk. Kimért, egyenletes léptekkel, hangosan énekelve mentünk el az épület előtt, s ahogy távolodtunk az állomás irányában, a kőzáró is egyre gyengült.

A növendékek nem követtek bennünket, bár jóval többen voltak nálunk. Nem is volt szándékukban vagy csak megzavarta őket látszólagos nyugalmunk? — nem tudom. Mi mindenesetre örültünk, hogy ilyen simán megúsztuk és a támadás nem fajult verekedéssé. Egyáltalán nem volt számunkra kívánatos egy esetleges rendőrségi beavatkozás.

Az állomáson nedves zsebkendővel borogattuk az egyik lány vérző fejét. Egy éles kő a szemöldökénél homlokodon találta; úgyhogy csurgott belőle a vér. De ez volt a legkomo­lyabb seb, a többi csak könnyebb horzsolás volt.

KÉSŐBB MESELTEK, hogy az egyik lány egy állomással előbb szállt le, s aztán egyedül gyalogolt be Noviszádra...

Az volt a baj, hogy odafelé menet nem figyeltem meg, hogy Pétervá-

radnak két vasútállomása van. Amikor aztán vonatunk megállt az első állomáson, s megláttam leszállni Branko Bajicot, gondolkozás nélkül én is leugrottam. Hangos szóval magyaráztam társaimnak, akik a továbbrobogó vonatból kihajolva valamit kiabáltak felém, hogy nekünk itt kell leszállnunk, miért mennek hát tovább?!

Bajic a sínek mellett állt, s búsan nézett velem a vonat után.

— Most mit csináljak veled? — kérdezte tanácstalanul. Elmondta, hogy ő itt lakik néhány lépésnyire, s csak azért nem ment be a többiekkel Noviszádra, mert nagyon fáj a lába. Valami sebesülés volt a lábán s most erősen bicegve indult el mellettem az országot felé. — Gyere, majd elkísérlek — mondta lemondó lovagiassággal, s én legszívesebben elsírtam volna magam. Semmiesetre sem fogadom el tőle ezt az áldozatot — ezt jól tudtam, de az országot olyan hosszú és olyan sötét...

Branko egyre sürgetett, hogy induljunk már, valószínűleg szeretett volna minél hamarabb hazaérni. Én a Noviszádról hajnalban induló vonatmra gondoltam, s nem tudtam mitévő legyek. S ekkor, hirtelen ötlettel, leültem egy kilométerköre. A leghatározottabb hangon, kijelentettem: vagy egyedül megyek, vagy pedig itt ülök reggelig. Sokáig nem tudtam meggyőzni, de végül is engedett makacs kitartásomnak, egy bizonytalan „zdravo”-val elköszönt és hazament.

En pedig nekivágtam a fáktól szegélyezett, sötét országútnak...

